

การส่งเสริมคุณภาพชีวิต สำหรับแรงงานประมง

นาวาตรีหญิง กรุณา วงษ์เทียนหลาย

อาจารย์ วพร.ศวก.พร.

บทนำ

อาชีพชาวประมงเป็นอาชีพดั้งเดิมที่คนในยุคสมัยก่อนหากินตามแหล่งน้ำธรรมชาติในการจับสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา มาบริโภคและขาย ซึ่งปัจจุบันอาชีพชาวประมงได้พัฒนาเป็นอาชีพที่มีความมั่นคงมากขึ้น ด้วยการทำเกษตรประมงในเชิงธุรกิจมากขึ้น เพาะพันธุ์สัตว์น้ำ เพื่อขายเป็นอาหารและเครื่องประดับ เช่น การทำนากุ้ง หรือฟาร์มกุ้ง การทำฟาร์มปลาหรือการเลี้ยงปลาชายฝั่ง การทำฟาร์มหอยมุก การเพาะพันธุ์สาหร่าย เป็นต้น นับวันอาชีพประมงจะมีการพัฒนาการผลิตให้มีคุณภาพและมีปริมาณมากขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ อาชีพนี้จึงต้องอาศัยความรู้ ความสามารถเฉพาะทางมากขึ้น ซึ่งความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอาชีพประมงน้ำเค็ม

คุณภาพชีวิตชาวประมง¹ พบว่า คุณภาพชีวิตของชาวประมง แบ่งเป็น 4 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านสุขภาพ และหน้าที่ 2) ด้านสังคมและเศรษฐกิจ 3) ด้านจิตใจและจิตวิญญาณ และ 4) ด้านครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชาวประมง มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถเป็นผู้สร้างทรัพยากรที่สำคัญทางทะเลให้แก่ประเทศไทย อย่างสูงสุด การส่งเสริมสุขภาพชาวประมง เป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น จากการศึกษาพบว่า ชาวประมงมีกิจกรรมทางกายในการประกอบอาชีพเป็น 2 ช่วง คือ ช่วยทำการประมง และช่วงพัก (ช่วงฤดูมรสุม)² โดยกิจกรรมทางกายหลักของชาวประมง จะอยู่ในช่วงการทำประมง ซึ่งมีระยะเวลาประมาณ 9 เดือน ในช่วงการทำประมงมีการใช้กล้ามเนื้อเพื่อออกแรงทำงานเป็นระยะเวลาหลายชั่วโมงต่อวัน อาจทำให้เกิดการบาดเจ็บของกล้ามเนื้อต่าง ๆ ได้

ความสำคัญของชาวประมง

ประเทศไทยจัดเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในด้านการพัฒนาการประมงจนสามารถติดอันดับหนึ่งในสิบของโลกที่มีผลผลิตสูง และยังติดอันดับต้น ๆ ของผู้ส่งออกสินค้าประมง โดยผลผลิตมวลรวมในสาขาประมงในปี 2559 มีมูลค่าสูงถึง 111,343 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.78 ของผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (GDP) หรือร้อยละ 9.28 ของผลผลิตมวลรวมของภาคเกษตร³ กิจกรรมประมงเกี่ยวข้องกับคนไทยจำนวนมากในหลายกิจกรรม โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งหรือบริเวณใกล้เคียง นับเป็นหมู่บ้านได้มากกว่า 2,000 หมู่บ้าน มีครัวเรือนที่ทำประมงทะเลตามข้อมูลของสำมะโนประมงทะเล ปี 2561 จำนวน 93,512 ครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) และมีตลาดแรงงานรองรับถึง 826,657 คน โดยอยู่ในภาคของประมงทะเล 161,670 คน เป็นผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง 77,870 คน อยู่ในอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่เกี่ยวข้องกับการประมง 183,100 คน ที่เหลืออยู่ในภาคของผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด โดยผลผลิตการประมงทะเลในปี 2561 ตามสถิติของกรมประมง อยู่ระหว่าง 2.45 ล้านตัน ซึ่งผลผลิตส่วนใหญ่ได้จากการทำประมงทะเลด้วยเครื่องมือทำการประมงที่มีประสิทธิภาพ เช่น อวนลอย อวนรุน อวนลาก อวนล้อม เบ็ดราว เป็นต้น ที่ประกอบอยู่กับเรือประมงจำนวนไม่น้อยกว่า 17,386 ลำ ในพื้นที่ทำการประมงในอาณาเขตประเทศไทย 6 แห่ง ได้แก่ อ่าวไทยฝั่งตะวันออก อ่าวไทยตอนใน อ่าวไทยฝั่งตะวันตกตอนบน อ่าวไทยฝั่งตะวันตกตอนล่าง อ่าวไทยตอนกลาง และฝั่งทะเลอันดามัน รวมทั้งการทำประมงนอกน่านน้ำในประเทศเพื่อนบ้าน และการทำประมงในทะเลหลวงด้วย ผลผลิตการประมงส่วนหนึ่งได้นำมาใช้บริโภคเป็นอาหารโปรตีนที่สำคัญสำหรับคนในประเทศ ซึ่งปริมาณการบริโภคสัตว์น้ำของไทยเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 28 - 30 กิโลกรัม/คน/ปี ผลผลิตอีกส่วนถูกส่งออกไปขายสู่ตลาดโลก ณ เงินตราเข้าสู่ประเทศ โดยในปี 2561 ประเทศไทยได้ดุลการค้าสัตว์น้ำทั้งหมด 168,626.3 ล้านบาท⁴ โดยในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยมีประชาชนที่ยึดอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก

จำนวนมากเป็นเวลายาวนาน เนื่องจากมีลักษณะภูมิประเทศที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพประมง นั่นคือ มีทะเล หนองทั้ง สอง 2 ข้าง

ภาพที่ 1 อาชีพชาวประมง

ที่มา : <https://rayong.mnre.go.th/th/news/detail/14008>

ภาพที่ 2 อาชีพชาวประมง

ที่มา <https://www.dct.or.th/th/knowledge/detail/23>

ประกาศกระทรวงแรงงาน⁵

เรื่อง การจัดสิทธิประโยชน์ด้านสุขภาพและสวัสดิการแก่ชาวประมงโดยที่เป็นการสมควรกำหนดให้เจ้าของเรือต้องจัดสิทธิประโยชน์ด้านสุขภาพและสวัสดิการแก่ชาวประมงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานในงานประมง พ.ศ. 2562 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานจึงออกประกาศไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ1 ประกาศนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 เป็นต้นไป

ข้อ2 ให้เจ้าของเรือจัดให้ชาวประมงได้รับสิทธิประโยชน์ด้านสุขภาพและสวัสดิการ ดังต่อไปนี้

- (1) การคุ้มครองด้านสุขภาพอันมิใช่เนื่องจากการทำงาน
- (2) เงินทดแทนการขาดรายได้จากการเจ็บป่วยหรือประสบอันตรายอันมิใช่เนื่องจากการทำงาน
- (3) เงินทดแทนกรณีทุพพลภาพอันมิใช่เนื่องจากการทำงาน
- (4) เงินทดแทนกรณีตายอันมิใช่เนื่องจากการทำงาน

ข้อ3 การจัดให้มีการคุ้มครองด้านสุขภาพ ตามข้อ 2

(1) ในกรณีชาวประมงเจ็บป่วยหรือประสบอันตรายอันมิใช่เนื่องจากการทำงานและไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เจ้าของเรือต้องจัดให้มีการคุ้มครองด้านสุขภาพตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการตรวจสุขภาพและประกันสุขภาพแรงงานต่างด้าว

ข้อ4 การจัดให้มีสิทธิประโยชน์เงินทดแทนการขาดรายได้ ในกรณีชาวประมงเจ็บป่วยหรือประสบอันตรายอันมิใช่เนื่องจากการทำงาน ตามข้อ 2

(2) ให้เจ้าของเรือจ่ายเงินทดแทนการขาดรายได้จากการเจ็บป่วย หรือประสบอันตรายให้แก่ชาวประมง ในอัตราร้อยละห้าสิบของอัตราสูงสุดของค่าจ้างขั้นต่ำรายวันตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กำหนด สำหรับกรณีที่ชาวประมงต้องหยุดงานเพื่อการรักษาพยาบาลตามคำสั่งของแพทย์ ในระยะเวลาหนึ่งปี ปฏิทินต้องไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันระยะเวลาได้รับเงินทดแทนการขาดรายได้ให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่ตนต้องหยุดงานตามคำสั่งของแพทย์จนถึงวันสุดท้ายที่แพทย์กำหนดให้หยุดงาน หรือจนถึงวันสุดท้ายที่หยุดงาน

ในกรณีชาวประมงกลับเข้าทำงานก่อนครบกำหนดเวลาตามคำสั่งของแพทย์แต่ไม่เกิน

ระยะเวลาที่กำหนดในวรรคหนึ่งในกรณีนี้ที่ชาวประมงมีสิทธิได้รับค่าจ้างจากเจ้าของเรือ ในระหว่างหยุดงานเพื่อการรักษาพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน ชาวประมงไม่มีสิทธิได้รับเงินทดแทนตามวรรคหนึ่งจนกว่าสิทธิได้รับเงินค่าจ้างนั้นได้สิ้นสุดลงจึงมีสิทธิได้รับเงินทดแทนดังกล่าวเท่าระยะเวลา

องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของชาวประมง¹

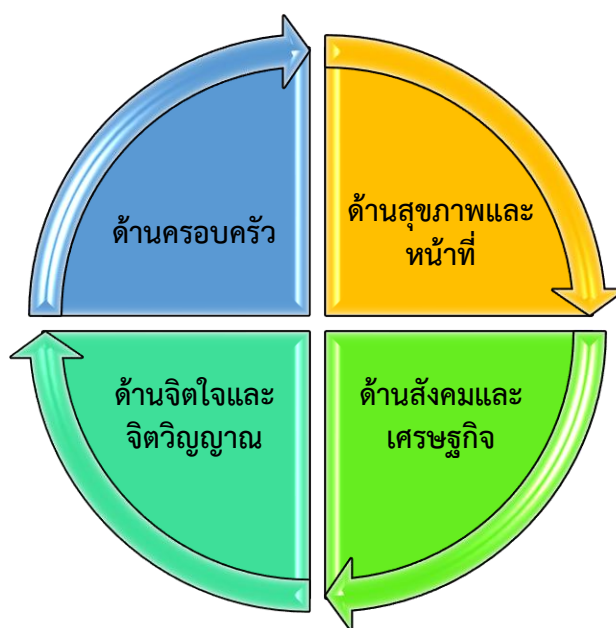
องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตของบุคคลแต่ละสาอาชีพมักมีความแตกต่างกันไปตามบริบท ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ของคุณภาพชีวิตชาวประมงอาจแบ่งได้เป็น 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ด้านสุขภาพและหน้าที่ (Health and Functioning) เป็นคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับ สถานภาพของร่างกายและความสามารถในการทำหน้าที่ ที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ กิจกรรมประจำวัน และการแสดงออกทางบทบาทในสังคม ซึ่งประกอบด้วย สุขภาพตนเอง ความเครียด การดูแลสุขภาพ การพึ่งพาตนเองทางด้านร่างกาย เพศสัมพันธ์ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว การบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมในยามว่าง ความสามารถในการเดินทาง การสร้างความสุขในวัยสูงอายุและการมีอายุยืน

2. ด้านสังคมและเศรษฐกิจ (Socio Economic) ซึ่งจะเป็นสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของบุคคล เพราะบุคคลต้องอยู่ร่วมกันในสังคม ต้องการให้ทางบ้านและเพื่อนช่วยแนะแนวทางแก้ปัญหาซึ่งกันและกันต้องการกำลังใจ การได้รับการเชื่อถือไว้วางใจ ต้องการบ้านที่อยู่อาศัย เป็นหลักแหล่ง มีงานทำและมีเงินใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งประกอบด้วย มาตรฐานของการดำรงชีวิตด้านการพึ่งพาตนเอง ด้านการเงิน ที่พักอาศัย การทำงาน เพื่อน เพื่อนบ้าน สภาพการณ์ของบ้านเมือง การได้รับการสนับสนุนทางจิตใจ และการศึกษา

3. ด้านจิตใจและจิตวิญญาณ (Psychological/Spiritual) เป็นลักษณะสภาพของ การรับรู้การตอบสนองทางอารมณ์หรือทางจิตวิญญาณ ต่อสิ่งเร้าที่มากกระทบในชีวิต อันประกอบด้วย ความพอใจในชีวิต ความสุขทั่วไป ความพอใจในตนเอง จุดมุ่งหมายในชีวิต ความสงบสุขของจิตใจ ความศรัทธาในศาสนาและรูปร่างหน้าตาของตน

4. ด้านครอบครัว (Family) เป็นลักษณะสภาพของสัมพันธภาพภายในครอบครัว ของบุคคลซึ่งประกอบด้วย ความสุขในครอบครัว ภาวะสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว บุตร และความสัมพันธ์กับคู่สมรส

ภาพที่ 3 คุณภาพชีวิตชาวประมง¹

กรณีศึกษา คุณภาพชีวิตของชาวประมง ในพื้นที่ตำบล แหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ศึกษา
ระดับคุณภาพชีวิตของชาวประมงในพื้นที่ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี⁶

1. คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ พบว่า มีระดับคุณภาพชีวิตที่ค่อนข้างสูง มีค่าเฉลี่ย 2.42 โดยด้านการรับรู้
ภาวะสุขภาพมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 2.7 รองลงมา คือ ด้านการดูแลสุขภาพตนเอง ด้านการเข้าถึงบริการ และด้าน
สุขภาพจิต มีค่าเฉลี่ย 2.50, 2.28 และ 2.20 ตามลำดับ

2. คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า มีระดับคุณภาพชีวิตที่ค่อนข้างสูง มีค่าเฉลี่ย 3.54 โดยเหตุภาวะ
อาหรณมีมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 4.13 รองลงมา การใช้สารเคมี สภาพภูมิอากาศ การสาธารณสุขโรค และการกำจัดขยะมูล
ฝอย มีค่าเฉลี่ย 3.67, 3.60, 3.29 และ 2.99 ตามลำดับ

3. คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจและสังคม พบว่า มีระดับคุณภาพชีวิตปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.21 โดยการ
เป็นสมาชิกในสังคมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 3.50 รองลงมา ความสัมพันธ์ในครัวเรือน ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน
การศึกษา และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ย 3.29, 3.19, 3.18 และ 2.90 ตามลำดับ

ในส่วนกรณีศึกษา ได้เสนอแนะ ให้มีการศึกษาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ และจิตวิญญาณ เพื่อให้ ชาวประมง
รับรู้ถึงคุณค่าในการดูแลตนเอง ในการทำงาน ซึ่งได้เสนอเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)
เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและเห็นผลที่มีต่อระดับคุณภาพชีวิตของชาวประมงยิ่งขึ้น

ภาพที่ 3 : การส่งเสริมคุณภาพชีวิตชาวประมง
ที่มา : <https://thecitizen.plus/node/88010>

ภาพที่ 4 : การส่งเสริมคุณภาพชีวิตชาวประมง
ที่มา : <https://thecitizen.plus/node/88010>

สรุป

ปัจจุบันประเทศไทย ได้เห็นถึงความสำคัญ ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต สำหรับแรงงานประมง
ตามนโยบาย “ทะเลยั่งยืน-คุณภาพชีวิตดี” ว่าด้วยข้อเสนอ จากประมงพื้นบ้านถึง รมว.เกษตรฯ โดยข้อเสนอเชิง
นโยบายของสมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 หมวดหลัก ๆ คือหมวดที่หนึ่ง ว่า
ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวประมงพื้นบ้านในประเทศ เพื่อต้องการให้ชาวประมงพื้นบ้านเข้าถึงทรัพยากรสัตว์
น้ำอย่างเป็นธรรม ผ่านการแก้ไขอุปสรรคและสร้างหลักประกันการเข้าถึงด้วยมาตรการต่าง

ส่วนหมวดที่สอง นโยบายว่าด้วย การประมงและทะเลยั่งยืนเพื่อสร้างหลักประกันทางอาหารให้ประเทศ
รัฐควรมีนโยบายเพิ่มปริมาณและคุณภาพผลผลิตอาหารทะเล ให้คนไทยเข้าถึงอาหารทะเลเฉลี่ยอย่างน้อย 30
กิโลกรัมต่อคนต่อปี ที่มีสาเหตุมาจากสัตว์น้ำคุณภาพในทะเลถูกทำลายให้เสื่อมค่าลง การทำประมงแบบรับผิดชอบ
และมีคุณภาพต้องมีต้นทุนสูงขึ้นเรื่องเพื่อพิจารณา แนวทางการพิจารณาข้อเสนอและการทำงานอนาคต อย่าง
โครงการนำร่องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประมงพื้นบ้าน และกลไก หรือช่องทางในการประสานงานอย่าง
ต่อเนื่อง ร่วมกับทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

1. รณธิชัย แสงสด. (2561). คุณภาพชีวิตของลูกเรือประมงอวนดำสมุทรใต้ไทย กรณีศึกษา : แพปลาโชคสุตารัตน อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี. การศึกษาอิสระ. สุราษฎร์ธานี. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
2. จิตติกร โตโพธิ์ไทย อีรพงษ์ คำพุ่ม และ ปริญญา พงษ์ราศี (บรรณาธิการ). (2560). ข้อเสนอแนะการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย การลดพฤติกรรมเนือยนิ่ง และการนอนหลับสำหรับชาวประมง. สำนักพิมพ์ เอ็นซี คอนเซ็ปต์ จำกัด. กรุงเทพฯ.
3. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กองนโยบายและยุทธศาสตร์พัฒนาการประมง. (2562). สถิติการประมงแห่งประเทศไทย พ.ศ.2560. สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2566. จาก <https://www4.fisheries.go.th/local/index.php/main/site/strategy-stat>
4. กรมประมง. (2558). ข้อมูลการประมงในประเทศไทย [Online]. สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2566. จาก <http://treatise.16mb.com/viewtopic.php?t=1663>.
5. ประกาศกระทรวงแรงงาน เรื่อง การจัดสิทธิประโยชน์ด้านสุขภาพและสวัสดิการแก่แรงงานประมง . (7 มกราคม 2563). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๕ ง, หน้า 30-31.
6. อับดุลเลาะ ตาละ. (2553). คุณภาพชีวิตของชาวประมง ในพื้นที่ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. ยะลา : วิทยาศาสตร์บัณฑิต (สาธารณสุขชุมชน). วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร.

การอ้างอิงภาพ

- ภาพที่ 1 : <https://rayong.mnre.go.th/th/news/detail/14008>
- ภาพที่ 2 : <https://www.dct.or.th/th/knowledge/detail/23>
- ภาพที่ 3-4 : <https://thecitizen.plus/node/88010>